

BALASSA ZOLTÁN

A történelem szövéskéén lovagolva

soóri Sándor fölkért, írjak a *Hitel* februári számába arról, mi is történt velünk az elmúlt húsz esztendőben. Készítsek politikai-történelmi átvilágítást, miért vallottunk csődöt? Mire kell nekünk – közép-európaiaknak – fölkészülnünk?

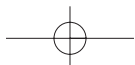
A kérdések sorát folytatni lehet még anélkül, hogy mindenre kielégítő választ tudnék adni. Kérdések kísértének, s a válaszok nem elégítettek ki. Mi is történt tehát velünk az elmúlt két évtizedben? Ezt sem vagyok képes ily szerény lehetőségek között áttekinteni. Tudom, elaknásított, elvarázsolt terepre lépek. „A lelkiismeret szava mindig egyszerű – figyelmeztet Németh László –, legfeljebb bennünket sodor nehéz helyzetekbe.” Ez már velem többszörösen megtörtént. Rá is fizettem.

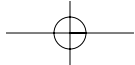
Sajtónk szabad lett. Ennek nemcsak minden előnyével, ám hátrányával is. Gyermekkoromban olvastam egy olyan fantasztikus gépezetről, mely képes lenne az összes betűkombinációt kinyomtatni. Ez csak idő kérdése. Ha ez megvalósulna, akkor kézbe vehetnénk az összes történelmi munkát, regényt, verset, esszét és tanulmányt, tehát szellemi és szellemtelen terméket, azok összes variánsaival és minden más nyelvű fordításával, de ellentétes, „negatív” lenyomatával, állításával egyetemben. Nem sokra mennénk vele, hiszen nem tudhatnánk, melyik a kövendő, és képtelenek lennénk az egészet áttekinteni. Gyakran eszembe jut ez az egykori olvasmány, amikor ránézek a könyv- és újsághegyekre, az internet olvasnivalóira, melyeket meg kellene emésztennem, hogy kellő felkészültséggel és felelősséggel szóljak hozzá egy olyan témához, mely nemcsak központi jelentőségű, hanem életbevágó, hiszen a jövőt, szabadulásunkat hivatott kitapogatni, szolgálni, megfogalmazni.

Azon töpregek „hangosan”, miképpen mondjam el mindazt, ami az agyamban zsong, zakatol, kísért, kavargó? A „kályha” most számomra az 1989-es esztendő, mert ekkor került ki a történelem a szibériai vörös fagyasztóból. Nem szeretnék minden áron részletesen kitérni a nagy vonalakban közismert történetre, hiszen az csak szószaporítás volna, ám néhány kereszteződésnél fel kell kiáltanom.

Az 1989-es esztendő második fele felszabadító, kegyelmi időszak volt. A magyar média tette hőiesen a dolgát. Méltó módon temettük el 1956 mártírjait. A Kossuth Rádió Vasárnapi Újságja a Szabad Európa Rádiót juttatta az emberek eszébe. Ha korábban a SZER fontos hírforrásunk és vigaszunk volt; és a legmagasabb elismerést váltotta ki, inkább gyorsan, mint lassan ezután lejáratta magát. Egyes szereplői alaposan.

Miközben a csehek „kivonultak” a Kárpát-medencéből, mi magyarok meg Csehszlovákiából Szlovákiába kerültünk, s a Szovjetunióból Ukrajnába, Jugoszlá-

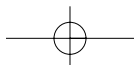

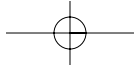

viából Szlovéniába, Horvátországba és Szerbiába. A többiek maradtak Romániában és Ausztriában. Északon ez többé-kevésbé békésen zajlott le, a Balkánon véresen. Ceaușescu, Milosević, Tuđman, Mečiar, Klaus... Mindegyikük a maga módján nacionalista és kommunista volt. Az elsőt húsz éve kivégezték. A többiek különböző módon, de nem éppen szerencsésen befolyásolták történelmünket, ami az etnikai tisztogatástól a beneši dekrétumok „bebetonozásáig” húzódott. Mindez azonban egy tőről fakadt: az embertelenséget emelte törvényerőre. Holott régi jogi axióma, ha egy jogszabály etikába ütközik, akkor az utóbbinak kell húznia a rövidebbet. De az Európai Unió, mely Istent számúzni kívánja alapokmányából, úgy tesz, mint a mitikus majmok hármasa: betömi szemét, száját, fülét. Miközben Beneš- és Masaryk-szobrok szörnyesülnek fölénk. Ezzel egy olyan bűvészműtárványt sikerült felmutatni, mely még Sztálint is megszégyeníti. E két cseh politikus társaival együtt már 1920-ban kivonult „Európából”. A csehek ezt azonban mindmáig nem érzékelik. Abból az Európából, melyről álmodoztunk, s szemünk láttára válik köddé. Most már csak ködszurkálókká válhatunk, Latinovits Zoltán szóhasználatával élve.

Úgy látszik Stanley Kubrick, neves amerikai filmrendező és producer mondása igazolódik: „The great nations have always acted like gangsters, and the small nations like prostitutes” (A nagy nemzetek mindig úgy cselekednek, mint a gengszterek, a kicsik meg mint a prostituáltak). Nekem úgy tűnik, hogy egyes nemzetek, melyek belénkmartak (nem tudták, hogy ezzel halálosan önmagukba is), nagyobb nemzetekkel szemben az utóbbi, velünk szemben az előbbi módon viselkedtek. Mert kicsiknek mutatkoztunk. S ilyenkor mindenképpen azt is meg kellene vizsgálnunk, a magyar kormányok miképpen viselkedtek? A névsor már önmagában is sugall valamit: Antall, Boross, Horn, Orbán, Medgyessy, Gyurcsány, Bajnai... De itt van a többi népcsoport, és hol van a civil társadalom? Az ausztriai magyarok színtelen óvatossága, a kárpátaljaiak sok részre szakadt tanácsalansága, az RMDSZ negatív pálfordulása a mostani választások után, de egyben az erdélyi magyarok kiállása az autonómia mellett, a szlovéniaiak és horvátországiak láthatatlansága és a szerbiaiak vérözönből született pillanatnyi autonómiásikere mind elmélyült elemzést kívánna. Az előbbi felsorolásom és értékelő jelzőim bizonyára szubjektívak. De ennyit látok belőle Kassán – mely várost a szlovákiai magyarok zöme már leírt – annak ellenére, hogy a műszaki fejlődés óriási lehetőségeket nyújt. Igen, az elmúlt két évtized magával hozta a számítógépet, az internetet, a szatelittévét, a vilámpostát, a maroktelefont... Mindezt érzékelve, nem tudok igazat adni Szabó Dezső egyik 1921-es jóslatának: „Erdély, a Felvidék, a Délvidék nagyszerű magyarjai legalább egy heroikus lelki ellenállás tüzeiben edződnek életképessé, s tanulnak egymáshoz való halálos szeretetet és szolidaritást.” Sajnos, következő mondata nemcsak a trianoni szögesdrót mögé kényszerített többségre értendő: „Minket szétold a nyomorúság, a pénz, a hódító idegen ezer ravasz fogása.” Ma a határ megszűnt, de a lelkekben még mindig szétszaggatja az összetartozás tudatát.

Annak idején Illyés egyik esszéje hívta föl a figyelmemet Gustave Le Bon *A tömegek lélektana* című munkájára. A költő nem értett vele egyet. A kassai antik-

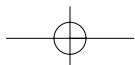
váriumban viszont megtaláltam, és áttanulmányoztam. Egyetértettem a szerzővel, amit José Ortega y Gasset *A tömegek lázadása* című munkája megerősített. Szerencsém volt, hogy ezt a vékony kötetet a Prágai Tavasznak mondott politikai olvadás idején csehül kiadták, s így megismerkedhettem vele. Sajnos, egy olyan művelt rozsnyói barátom hagyatékából került hozzám, aki egy napon – a husáki időkben – főbe lőtte magát a jólsvai temetőben. Úgy vélte ugyanis – a keleti tanok rabjaként –, elérte a nirvána tökéletességét, s meg kell gátolnia, hogy a szanaszárakerék kényszerének engedelmessé válva, újra és újra beletörjön az újjászületések láncolatába. Intő jel. Így lehetünk tévelygő, láncról szakadt (ön)gyilkos gondolataink rabjaivá.

Persze sokáig vártuk, hogy mi is csatlakozzunk Nyugat-Európához. Amikor ez végre sikerült, kiderült, az az Európa, amelyről álmodoztunk, szertefoszlott, köddé vált. Tudása rólunk torz vagy felületesebb. Nem vállalja a szolidaritást a magasztos eszmékkel, melyeket azért jobb pillanataiban meglobogtatott. Létezik-e még egyáltalán Európa? Gyermekekoromban a Szabad Európa Rádiót hallgatva – félrehallás nyomán – megkérdeztem szüleimet: Hová Szalad Európa? Ez egyre kísértetiesebb kérdés a számomra!

Ezután egy szügyenteljes történetet kellene elmesélnem, mely már történelem. „Nem mondhatom el senkinek, / elmondom hát mindenkinek” – aki megtisztel azzal, hogy elolvassa ezeket a tétova sorokat. Igen, kétségek gyötörnek. Mert ezen a téren van egy óriási hiátus. *Historia est magistra vitae* – mondogatjuk. De ki képes teljes egészében áttekinteni a most hét országra szakadt magyarság sorsának alakulását és egyáltalán azok tapasztalatait megemészteni, összefoglalni, átütő programmá kovácsolni, olvasztani? Amint ezt legutóbb Raffay Ernő egyik interjújában felvetette, már a '90-es évek elejétől lett volna rá mód, hogy „leegyszerűsítsük” széttagoltságunkat. Délvidék és Kárpátalja esetében mindenképp, a Felvidéket illetően a Duna elterelése jelentette – elsősorban a nyugati sajtó szerint – a *casus bellit!*

Most csak így – egységben látva – tudnánk ezeket a történeteket, ezt a közös történetet megemészteni, a jövő szolgálatába állítani. Azonban itt is sok interpretációra adódik lehetőség, sok értelmezés válik lehetségessé. Közülük jó néhány zsákutcába vezet. De hát a történettudomány sem tekinthető szubjektív befolyásoktól mentes azilumnak. Hiszen felkészültség, életút, bennünk működő szűrők, automatizmusok, tisztesség, a források elérhetősége és értelmezése, elkötelezettség és előítéletek mind-mind befolyásolják az eredményt, hiszen „a ma is elfogadott kategorikus jelzők »objektív« és »szubjektív«, amelyek a világot objektumra és szubjektumra osztó karteziánus filozófiában gyökereznek, éppenséggel nem bizonyultak kikezddhetetleneknek vagy akár megbízhatóknak még a természettudományokban sem...” – állapítja meg John Lukács. De következő gondolata is helytálló: „Minden emberi tudás múltbeli ismeretekből fakad. Minden emberi gondolkodás valami múlt újragondolásával jár.”

Most azonban inkább saját helyzetünkkel kívánok foglalkozni, mert ezt élem át naponta. Ezt annak ellenére állítom, hogy tisztában vagyok velem, valójában nem ismerem olyan mélységben, amelyet kielégítőnek tartanék.

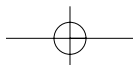

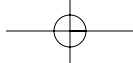
A rendszerváltás mindannyiunkat felkészületlenül ért, habár a magunk módján néhányan készültünk rá. Bízunk benne, vége lesz annak a kilátástalan helyzetnek. Hogy most teljesen szubjektív legyek, tudatában voltam a történelem zajlásának, hiszen 1956-ot ugyan gyermekként éltem meg, de az kitörölhetetlenül beépült zsigereimbe. Beprogramozta életfelfogásomat. Akkori rajzaim tanúskodnak róla. Ezekon indiánusok magyar zászlók alatt harcoltak. Fogalmam sem volt róla, hogy a magyar és indián népzene között „genetikai” kapcsolat létezhet. May Károlyt, mint Verne Gyulát magyar szerzőnek hittem, s az utóbbinál nem értettem, miért nincsenek magyar hősei, csak franciák vagy angolok. Azután egyetemistaként megélhettem 1968-at. Óriási felszabadultság- és eufóriaérzés fogott el. Emlékszem, ahogy az utcán ugrálva magyaráztam újdonsült német és amerikai barátainak, most szabadság van, szabadon mondhatok bármit! És valóban lebegtem – majd évek múlva pofára estem.

Azután következett húsz év a szovjet fagyasztóban. Ez Gustáv Husáknak is köszönhető volt, aki felhasználva a szlovák nacionalizmus hullámát, hullámlovasként tudatosan meglovagolta azt. Egy darabig persze a reformmozgalom emberének mutatkozott, ám nemsokára kiderült, a szovjet fagyasztóba csúsztatott mindannyiunkat, mert a hatalom csúcsa számára fontosabb volt mindennél. A hatalom nagy kísértés. Ma is! Azután már csak az évenkénti újévi beszédeire emlékszem élesen, amikor a háta mögött egy barokk óra állt a kandalló peremén, ő meg egyre vastagabb és vastagabb szemüveggel mondta a nagy semmit. Holott intellektuálisan egykor magasabb szinten állt, de azután mindig jobban és jobban alulmúlta önmagát. Hiába, a marxista gyökerű önkény felőrli az intellektust. Egyre inkább kisebbnek és kisebbnek bizonyult. Mintha csak Kovács László későbbi „tanuljunk meg kicsiknek lenni” szolamát előfutárként fogalmazta volna meg. Nyilván azt remélte, hogy mint az ország első emberét fogják majd kivinni a temetőbe a prágai Hradzsínból. Jött a váltás, s le kellett mondania. Örjögve bár, de kénytelen volt tudomásul venni, a meglódult történelem kerekerei eltaposták. Hiába, a históriának nincs más forgatókönyvírója, csak az Isten.

Nemcsak húsz évet vett el életünkből, hanem lelkünket, ösztöneinket is eltorzította. Ezzel annál szomorúbban kell szembesülnünk, mert az akkori közszereplők közül nálunk senki sem kért bocsánatot korábbi viselkedéséért, nyilatkozatáért. Íróink dicsőítették a pártot, költőink istenítették Lenint, publicistáink éltették a kommunista pártot, irodalomtörténészeink elolvadtak a marxizmus-leninizmus egyedül üdvözítő tanától, történészeink méltatták Gottwaldot, a „csehszlovák Rákosit”. Azután jött a '89-es kegyelmi idő, a kulcscsörgetés bársonyos vagy éppen gyengéd forradalma, melynek eljövételét mindenki a messzi jövőbe tette, és a percemberkéék még egy halovány bocsánatkérésfélét sem rebegetek, hogy elszabaduljanak totalitárius múltjuktól.

A kassai Szent Erzsébet-székesegyház északi kapuzatán látható egyik ábrázolás az Utolsó Ítéletet ismerteti. Azok, akik a pokolba jutnak, lánccal vannak összekötve. A kommunizmus láncaitól a mai kommunista személyiségek sem képesek szabadulni. Hiába álltak rögtön az élre, és hangoztatják – húsz év után is –, hogy ők

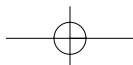
voltak a rendszerváltó Janik. Nem az a gond, hogy egyesek közülük rajta vannak az ügynöklistán mint feljelentgetők, inkább az, hogy sokakat Magyarországon felmagasztaltak, Kossuth- és egyéb díjakat kaptak, amivel tökéletesen összezavarták a felvidékiek erkölcsi értékrendjét, lejáratták a díjakat, és kétségbe ejtették azokat, akik „csak” tisztességesen kívántak élni – ellenszolgáltatás nélkül. És esetleg a maguk módján ellenálltak, s tették a dolgukat. Az ő történetüket senki sem fogja megírni. Ez a határokon átívelő szembeköpes. Újabb csalódás, hogy a most felnövő fiatal történész-nemzedék elhallgatja, meghamisítja az elmúlt felvidéki húsz évet is. Hát nem ezért vonultunk ki az utcára, nem azért fagyoskodtunk, nem azért szónokoltunk akkor, amikor a ma talapzatra állók még sehhol sem voltak, mert még nem lehettek biztosak benne, fordult-e a kocka. Egyesek pártfeladatként épültek be a tüntetők soraiba, struktúrájába. Most nagy forradalmároként tetszelegnek. És mindenki hallgat, még egy gyermek vagy aggastyán sem szól, hogy meztelen a „forradalmár”!

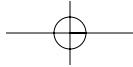
Márai pedig ezt tartotta a fontosabbnak: „Egy életen át, következetesen, nem beleegyezni abba, ami az emberek hazugsága, nagyobb hősiesség, mint alkalmilag hangosan és mellvegetve tiltakozni ellene.”

Ezek után csak azt az elszomorító következtetést vagyok képes levonni e történetből, hogy erkölcsi szempontból nézve (talán van más szempont is?0!), egyáltalán nem érdemeltük meg a Történelem Urától ezt a felszabadító kegyelmi pillanatot, a korrigálás lehetőségét. Egyesek a kapott szabadságot arra használják, hogy mások rovására gazdagodjanak meg, vagy hogy trágárságokat kiáltsanak világgá az interneten, és félrevezessék a közvéleményt. Kígyót-békát mondanak ellenfélnek kikiáltott szövetségeseikről. A régi összefonódások tovább működnek, és elvtelen alapon olyan pénzeket nyúlnak le, melyeknek a közösséget kellett volna szolgálniuk.

A történelem azonban tovább rohant, fittyet hányva Francis Fukuyama világgá sikoltott nevetséges jóslatának. Arról kellene tehát beszámolnom – hogy Schütz Antal szavaival éljek –, „miképpen juthatunk el a történelemmel szemben olyan magatartásra, mely történelmi hivatással avatja egyéni életünket, és ráképesít, hogy a történelem szövőszékén ülve egy-egy szálal mi is beledolgozzunk szövetébe, és pedig nem éppen a legszürkébbet.” Zavarom és tanácstalanságom oka, hogy ezt a történetet nem tudom megírni, mert nincs ilyen! S ez az óriási baj!

Kezdjük az elején. Csehszlovákiában három magyar politikai tömörülés alakult, melyek közül a liberálisnak mondott, elsősorban a hatalom bűvöletébe esett, és egyik ujjával megérintette a kormányrudat. Nem sok eredményt értek el az emberi jogok kisebbségi vonalán. A másik, mely a keresztyénséget tette cégérére, olvashatatlan, bizonytalan programot nyújtott. A harmadik vállalta leginkább az elvi politizálást. A szlovák liberális gárdából egy diktátor vált ki, és Trianon legszebb rózsáját, elsősorban a szlovák politikusok jóvoltából és a lakosság passzivitásának hála, kettéfűrészelték. Az sajnálhatja ezt, akinek eltorzult az egészséges etikai érzéke. Sajnos, a felvidéki magyar liberálisok ezt az összehazudott államot kívánták megmenteni. Pedig sokuk ismerte Bibó István mondását: „A politikum területe ugyan nem annyira közvetlenül anyagi jellegű, hogy ott minden hazugság oly köz-

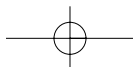
vetlenül és hamar megbosszulná magát, mint például a műszaki alkotás vagy a termelés területén, azonban nagyon is központi jelentőségű ahhoz, hogy hazugságai idővel végzetesekké ne váljanak. ...nem lehet”, tegyük hozzá: büntetlenül „hazugságra politikai konstrukciókat, politikai programot felépíteni.”

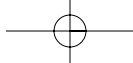
Kölcsey még úgy vélte, hogy „*Megbűnhődte már e nép / A múltat s jövődöt!*” Látna gyatra, ügyeskedő mesterkedéseinket, ebben egyáltalán nem vagyok biztos. Egyesek úgy kívánják szellemi higiéniájukat és egyensúlyukat fenntartani, hogy az efféle percemberkéket, akiknek hatása azonban a kelleténél sokkal inkább hosszú távú, kizárják a magyar nemzet közösségéből. A méreg, bejutva egy nemzet szervezetébe, ott sokáig hat. Nemcsak betegséget, hanem halált is okozhat.

Hamis politikai konstrukciókból már sokat nyeltünk, de nem eleget, mert még mindig vannak öngyilkosjelöltek, akik felülnek a csábításoknak. Szíréhangból kaptunk eleget. Nem készültünk föl egyáltalán a rendszerváltásra.

Egyszer, elég régen, a neves prágai magyar turkológus, Blaskovics József, visszatérve kanadai útjáról a következőket mondta nekem. Tudod, minden rossz, amit a Nyugatról mondanak, igaz. De azt, ami ott jó, azt elhallgatják. Nos, jött a határnyitások ideje, és mi semmilyen mentális és jogi szűrőt nem alakítottunk ki, mely meggátolta volna a szélhámosok és becstelen spekulánsok beáramlását. Jött a sok szemét a kibeszélő shaw-kkal, ízetlen reklámokkal, megalázó pornókkal, a meleg büszkeség öncélú narcisztikus produkcióival és egyéb szennyel. Ez zilálja szét mindennapjainkat. Mintha csak a Római Birodalom végnapjait élnénk. Elég beleolvasni T. Petronius Arbiter *Satyricon*jába.

De folytassuk a felvidéki szomorújáték újabb felvonásával, miután a szünetben egy kis vérpezsdítő lábvizet vettünk. A három párt egyesült. Mindenki hozsannázott, holott erre nem lett volna föltétlenül szükség. Már korábban is vita tárgya volt, lehetséges-e kisebbségi térfélen a pluralizmus, hiszen az egypártrendszer ugyebár káros. Ahhoz, hogy a többpártrendszer működni tudjon kisebbségi térfélen, Jókai-hősökre lett volna szükség. Ha a három párt elvszerűen együtt tudott volna működni, félretéve minden egyéni érdeket és ambíciót, a moliére-i fősvénységet, ön- és hatalomimádatot, akkor ez a játéktér sok hasznos lehetőséget adhatott volna a felvidéki magyarság kezébe. Dehát a rövidlátó és rövid távú elvtelen gondolkodás meghozta fanyar gyümölcsét. A három párt úgy egyesült, hogy kettő ezt önös érdekeinél fogva nem akarta, majd amikor már a mesterségesen generált társadalmi nyomás ezt kikövetelte, meglovagolták azzal a céllal, hogy rányomják a jellegtelenség bélyegét az új tömörülésre. Valóban sikerült az elvszerű politizálást a háttérbe szorítani. Kaptunk egy újabb lehetőséget, amikor a Magyar Koalíció Pártja (MKP) nyolc hosszú évig a kormánykoalíció tagja volt. De már az elején nem mertek „nagyok” lenni, és így a szlovák fél megnyugodott. A magyarok csak ugrálnak, ám végül is beadják a derekukat – gondolták okkal, hiszen ez történt. Lassan a bibói figyelmeztetés igazáról meggyőződhattünk. Egyre több és értékesebb ember s fiatal fordul el a politikától, távozik külföldre, veti magát idegen férfiakra vagy nők karjaiba, hogy azután gyermekeik már ne ismerjék meg a csodálatos magyar nyelvet. Mások az ezotéria és misztikum felé fordulnak. Begubóznak

különböző tanokba, „magyar vallásokba”, melyek zsákutcáiról már Németh László is értekezett, amikor elítélte a magyar „wotанизmust”.

Végül jöjjön az utolsó felvonás. Az MKP egyik oszlopos elvtelen tagja, Bugár Béla új pártot hozott létre. Most mindegy, hogy ezt milyen sugalmazásra történt, egyértelműen a felvidéki magyarság felszámolását szolgálja. A fő veszély azonban az, hogy az MKP nem képes megtalálni saját arculatát, és vele szemben egy olyan politikai vonalat képviselni, mely a magyarokat vonzaná. Helyzetet teremtene számukra. Csáky Pál, a jelenlegi elnök legutóbb olyan nyilatkozatot tett, mely e párt „eleremdészesedését” követi. Vagyis erkölcsi kötelékeitől elszabadult kényes dámaként felkínálkozik a mindenkori hatalom éhségének. Ez csak posztokat jelent, nem megoldást. Ezt a lehetőséget Esterházy János elutasította. Méltatlan utódai nem. Kubrick mondását ezek után a következőképpen vagyunk kénytelenek átírni: A többségi nemzetek mindig úgy cselekednek, mint a gengszterek, a kisebbségek mint a prostituáltak.

Itt állunk most a chestertoni keresztelkedésben. Illúziók nélkül. „A kereszténység az útkeresztelkedésben álló emberre összpontosít. A nagy és lapos filozófiák, a humbugnak eme óriási szintézisei, mind korokról, evolúcióról és a végső fejleményekről beszélnek. Az igazi filozófiát a pillanat érdekli. Vajon melyik útra tér az ember? Íme az egyetlen gondolkodásra érdemes dolog, ha az ember kedveli a gondolkodást. Könnyű gondolkodni az óceánokról; bárki tud gondolkodni róluk. De a pillanat csakugyan rettenetes” (Gilbert K. Chesterton).

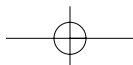
Mit adunk át gyermekeinknek, unokáinknak? Meglehetősen arcpirító fejezet, mely arról szól, hogy nem éltünk tisztességgel és hatékonyan a lehetőségeinkkel, mert kényelemszeretetből, pénzsóvárgásból, önimádatból lemondunk elveinkről, tiszta vágyainkról. A történelem ítélőszéke és az Utolsó Ítélet közéleti emberkéinket vajmi keveset izgatja. Nagy baj! Utánuk jön a szennyes vízözön, mely mindent maga alá temet és elsodor.

Túl sötét a kép? Lehet még lejjebb csúszni. Semmi gond. Illyés mondta egyszer, hogy a nemzetek élete nem matematikai görbékhez igazodik. Lehet még alább is süllyedni.

Egy misszionárius egyszer megkérdezte az afrikai bennszülöttől, mi a lelkiismeret. Azt a választ kapta, hogy ez egy háromszögletű tárgy, melyet ha minél többet forgatunk, annál jobban kopnak az élei.

Csak azért fogtam tollat, mert így már nem lehet a tudatlanság menlevele mögé bújni. Elvben nem, a gyakorlatban annál inkább. Annak idején Németh László javíthatatlan terapeutaként udvari bolondot javasolt Sztálinnak, mint ahogy a királyok is tartottak; „gondolkodásuk és viselkedésük állandó ellenpróbájául”. Ilyen csörgősipkás „bolondokra” volna szükségünk nekünk is, hogy ne vegyük túl komolyan önmagunkat, de elvtelenségeinket annál inkább!

A rendszerváltás után Kaján Tibor önmagát plagizálva Antall Józsefről egy olyan szobrot karikírozott, melyen a miniszterelnök forgatható talapzaton állva „előre” mutat. Tehát mindig a megfelelő széliránynak megfelelően. Azelőtt ugyanis egy „ismeretlen” személyiség forgatható szobrát „alkotta” meg, 1990 után An-

tallét. Ezzel inkább önmagát és eszmetársait leplezte le, meg azokat, akik képtelenek újítani, vagyis újat gondolni, alkotni.

1990-ben némi önelégültséggel idéztem a közkeletű mondást, mely szerint, az Isten vaksággal veri meg azokat, akiket el akar veszejteni. Ma már nem teszem, mert mi sem vagyunk jobbak Deák (Ferenc)né vásznánál. Ugyanis a szlovák nemzet egy nagyon szerencsétlen náció. Amikor a szlovákok egyes értelmiségieinek fejében megfogalmazódott, hogy önálló entitást alkotnak, olyan vezetőket „kaptak”, akik elfogultságaikkal, kultúrátlanságukkal csődöt vallottak. Óriási kár. Nem a mi tisztünk, hogy ennek okait most feltárjuk. Ám ők is, mint mi, kárvallottai vagyunk ennek a „nemzetébresztő” folyamatnak. A tetemrehívásnak? S ilyenkor az ember kénytelen – nem szívesen –, de alázattal meghajolni Isten mindenhatósága előtt. Az az ember, aki szeretne az Ő helyére lépni, vagyis szerepét bitorolni meglehetősen nevetséges.

Nem tudom gondolatmenetemet lezárni. Hiszen „egyedül Isten varázsszavára nyílik meg a történelem hétpecsétes könyve” (Schütz Antal). Ez nyilván nem mindenkit szólít meg vagy vigasztal. De ha igaz, hogy kutyaharapást szőrivel kell gyógyítani, akkor ismét Schützcel kell lezárnom gondolatmenetemet, mely azonban nem vigasztal: „az a történelem, mely a történést mint az isteni teremtői embereszme fokozatos kibontakozását nézi, még nincs megírva”.

Az egyik vigasz tán csak az lehet, hogy a történelemnek még nincs vége. Mi is írjuk tovább, de a nagy kérdés, hogyan? A Történelem Ura még nem mondott le rólunk, még nem tette le tollat...

